

MALMÖS SKOLRESA

– RÖSTER OM EN SKOLA FÖR ALLA

Malmös skolresa – röster om en skola för alla

Utgiven av Malmö Arbetarekommun

Redaktörer: Linnea Jacobsson och Oscar Rauer

Form: Mezzo Media AB

Tryck: WikingTryck AB, Malmö

Mars 2022

ISBN 978-91-527-0105-8

Innehåll

Förord	4
<i>Av Joakim Sandell och Katrin Stjernfeldt Jammeh</i>	
Malmö skolresa	6
<i>Av Anders Malmqvist</i>	
Skolan som kollektivt ansvar	11
<i>Av Hanna Sjögren</i>	
Fritidspolitikerna har ordet	15
Allt börjar i förskolan	15
<i>Av Rose-Marie Carlsson</i>	
Skolan mitt i byn	17
<i>Av Sanna Axelsson</i>	
Att välja rätt	18
<i>Av Juan-Tadeo Espitia</i>	
Skolan och samhällsbygget	22
<i>Av Roza Güclü Hedin</i>	
Malmöungdomars väg till utbildning och arbete	27
<i>Av Jonas Olofsson</i>	
Att vara lärare i Malmös skolor	33
Vägen framåt	41
<i>Av Katrin Stjernfeldt Jammeh</i>	
Våra författare	46

Förord

Den skolpolitiska debattens utvecklingen de senaste två-tre åren har varit som att se solen bryta igenom och skingra molnen en grå novemberdag.

Vi har varit många partipolitiskt aktiva, i synnerhet på kommunal nivå, som under lång tid larmat om marknadsskolans effekter. Det folkliga stödet för den nuvarande ordningen har varit svagt. Många föräldrar uppskattar såklart att kunna ge uttryck för en preferens i valet av skola till sitt barn. Men mycket få, ens bland borgerligt sinnade väljare, har någonsin sett vinsten med att skattepengar obehindrat tillåts rinna ner i aktieägares fickor i stället för att gå till våra barns utbildning.

Den totala kantring som ägt rum i debatten under de senaste åren hade nog få kunnat föreställa sig. Kritiken mot systemet artikuleras nu på kultur- och ledarsidor. Av fackförbund och elevorganisationer. Av enskilda lärare och skolledare, som fått en röst och en plattform genom sociala medier. Och, till sist och med kniven mot strupen, även av en ansevärd mängd borgerliga kommunpolitiker.

Till del är det ett uttryck för droppen som urholkar stenen. Den aldrig sinande strömmen av nyheter om minskande likvärdighet, skenande skolsegregation, glädjebetyg, aktieutdelningar, plötsliga skolstängningar till följd av bristande lönsamhet, lärare som dignar under en allt större dokumentationsbörda; till slut kunde inte ens marknadsskolans starkaste förespråkare vifta bort kritiken.

Få kommuner har erfarit konsekvenserna av 1990-talets skolmarknadsreformer så påtagligt som Malmö. Det drev oss till att tidigt formulera en kritik av systemet. Men framför allt har det inneburit att vi sett behov av politiska beslut och insatser på lokal nivå för att stärka likvärdigheten.

Vi är övertygade om att vi gjort mycket rätt i Malmö. Det är med stolthet vi kan säga att vi ser en mångårig positiv resultatutveckling bland stadens skolor. Vi ser också att det i flera fall är skolorna i områdena med svårast förutsättningar som har utvecklats allra mest.

Malmö skolor är fulla av ambitiösa, kunskapsstörstande elever med stora

drömmar och förhoppningar om framtiden. Där finns hängivna lärare och skolledare, som går till jobbet varje dag med föresatsen att med omsorg och professionalism ge dessa elever en utbildning som rustar dem för livet.

Skolan är en enastående komplex verksamhet. Den rymmer allt från de stora strukturella frågorna om styrning och finansiering, ner till relationerna och det sociala samspelet i klassrummet där själva lärandet sker. Allt hänger ihop. Men när det idag sker enastående saker i den ena änden av kedjan – och det händer hela tiden, varje timme under skoldagen – så är det trots, och inte tack vare, de existerande strukturella faktorerna.

Upprinnelsen till den antologi du nu håller i din hand är en ambition att fånga just denna dubbelhet. Å ena sidan frustrationen över ett system som förvärrar medfödda ojämlikheter snarare än att kompensera för dem. Å andra sidan stoltheten över allt det positiva och viktiga som ändå uträttas.

Vi ville låta eleverna och personalen i skolan komma till tals, men också låta forskare bidra med kunskap och politiker på olika nivåer skriva om sina hjärtefrågor. Vår förhoppning är att det resulterat i en samling texter som tillsammans fångar åtminstone en del av allt det fantastiska, jobbiga, inspirerande och utmanande som händer varje dag i våra skolor.

Men vi hoppas också att det ska väcka viljan till förändring. Därför avslutar vi antologin med att blicka framåt och berätta om vilka förändringar Socialdemokraterna i Malmö menar krävs för att svensk skola återigen ska bli en plats där elever med olika bakgrund får mötas, lära och utvecklas tillsammans. En skola som ger eleverna mod att drömma och förutsättningar för professionen att göra sitt bästa. En skola som är en hävstång för bygget av ett friare och mer jämlikt samhälle.

Trevlig läsning!

Joakim Sandell

*ordförande
för Socialdemokraterna
i Malmö*

Katrin Stjernfeldt Jammeh

*kommunstyrelsens
ordförande i Malmö*

Malmö skolresa

Av Anders Malmqvist,
fd grundskoledirektör Malmö stad

Jag har haft förmånen att under nästan nio års tid få leda arbetet med att bygga en ny förvaltning för grundskolan i Malmö. För mig som är uppvuxen i Malmö, och med en lärarexamen från Malmö lärarhögskola 1979, har det varit ett otroligt intressant och givande uppdrag. Jag ska i denna text försöka beskriva den utveckling som Malmö grundskolor har varit med om under de tio senaste åren.

Våra cirka 80 skolor verkar i vitt skilda kontexter. Främst handlar det om elevernas socioekonomiska förutsättningar. Jämför man skolorna ur det perspektivet inser man snabbt att verksamheternas uppdrag ser väldigt annorlunda ut. Hur har det då kunnat bli så här?

Är man historieintresserad, som jag, kan man konstatera att Malmö mer eller mindre alltid har varit en stad med en viss segregation mellan de bostadsområden som byggdes under industristadens framväxt. Även utbildningssystemet var under större delen av 1900-talet uppdelat – en folkskola, för de breda folklagren, och ett läroverkssystem för de färre, resursstarka i samhället. Allt detta kom att ändras när enhets- och grundskolan infördes i början av 60-talet. Alla barn skulle gå i grundskolan, och Malmö skolor organiserades så att elever ur olika samhällsgrupper skulle finnas på alla enheter. 70- och 80-talets svenska skola är enligt skolforskningen sannolikt ett av de mest likvärdiga skolsystemen i världen.

På 80-talet blir det tydligt att den tidigare så rika och välmående industristaden Malmö befinner sig i en kris med stor utflyttning och nedläggningar av företag. Krisen kulminerar på 90-talet och lämnar staden med gigantiska underskott i sin kassa. Den stora utflyttningen från staden har också gjort att

det i miljonprogrammen finns gott om lediga bostäder, som nu blir hem för nyanlända migranter som söker sig en bättre framtid i Sverige. Samtidigt flyttar de nya medborgare som har etablerat sig i samhället till mer välmående bostadsområden. Många av de migranter som bosätter sig i miljonprogrammen är resurssvaga, och behöver mycket stöd för att etablera sig.

Utvecklingen är inte unik för Malmö, utan ser i princip likadan ut i alla landets förortsområden. Det som gör Malmös situation speciell är att staden har en betydligt större andel av sina elever i dessa socioekonomiskt svaga områden.

I början av 90-talet genomförs en valfrihetsreform i svensk skola. Baksidan av denna valfrihet är att resursstarkare elever i högre grad väljer skola, vilket spår på den skolsegregation som boendesegregationen är huvudorsaken till.

Skolan i stadsdelsorganisationen

För att ta sig ur krisen genomför Malmö stad under 90-talet ett antal förändringar. En av dessa är att följa den nationella trenden med stadsdelsreformer, där verksamheten decentraliseras för att komma närmare medborgarna. Stora förvaltningar splittras och i den gamla skolförvaltningen blir bara gymnasie- och vuxenutbildningen kvar. De tio nya stadsdelarna får ansvaret för bland annat grundskolan, som också integreras med fritidshemsverksamheten från den före detta socialförvaltningen.

Stadsdelarna väljer olika vägar för att organisera och utveckla sin skola, men ingen har möjlighet att på egen hand bygga upp de stödresurser som den gamla, stora skolförvaltningen kunde. Utmaningarna i skolorna skiljer sig åt mellan stadsdelarna och ökar i takt med att segregationen förvärras. Detta samtidigt som det inte finns någon gemensam riktning för stadens skolor.

Efter millennieskiftet ökar oron kring skolresultaten i Malmös skolor. Särskilt i de socialt utsatta områdena är resultaten låga, och en del av skolorna upplevs som stökiga och otrygga. Dåvarande skolministern lyfter i flera nationella sammanhang fram Malmös skolor nationellt som ett dåligt exempel. I själva verket presterar de flesta skolorna i staden samma resultat som skolor med motsvarande utmaningar runt om i landet.

Kraftsamling kring skolan

2011 finns det en generell insikt om att mer måste göras för att vända utveck-

lingen, och att detta blir svårt att genomföra inom ramen för stadsdelsorganisationen. När Skolinspektionens regelbundna tillsyn presenteras av verkets generaldirektör på plats i Malmö får staden kritik för att man som huvudman inte har tillräcklig kontroll över sin skola. Detta blir den utlösande faktorn för en omorganisation.

Dåvarande skolkommunalrådet låter meddela att hon nu kommer att verka för en samlad skolorganisation i staden för att skapa bästa möjliga förutsättningar för skolutveckling och bättre resultat. Jag får vid detta tillfälle möjlighet att i en styrgrupp vara med och påverka arbetet. Ett intensivt utredningsarbete påbörjas, med resultatet att två nya skolförvaltningar startar sin verksamhet den 1 juli 2013. Två övergripande mål anges av kommunfullmäktige: högre måloppfyllelse och en mer likvärdig skola.

Grundskoleförvaltningen

I november 2012 får jag uppdraget som grundskoledirektör. Medarbetare från tolv olika förvaltningar ska samlas i en ny organisation, och tillsammans skapa en gemensam förvaltningskultur.

Redan från början bestämmer vi att vi i all planering ska utgå från elevperspektivet och vad som gynnar elevernas lärande. Ett nytt styr- och ledningssystem arbetas fram, där kärnan är ett utvecklat, systematiskt kvalitetsarbete på alla nivåer i organisationen. Förvaltningen får starkt stöd av det nya skolkommunalrådet i synsättet att skolan måste professionaliseras.

En helt ny ledningsorganisation sätts på plats, med en huvudansvarig rektor på varje skola som får stöd av ett antal biträdande rektorer och med tiden även administrativa chefer för att säkerställa att skolledarna kan fokusera på det pedagogiska ledarskapet.

Resursfördelningen ses över och en ny modell sjösätts. Modellen bygger på statistik från SCB och är den mest träffsäkra av de system som används nationellt idag. Skolor i utsatta områden gynnas och får bättre förutsättningar att hantera sina utmaningar. Även Skolverket har de senaste åren utgått från samma parametrar i fördelningen av flera statsbidrag, vilket gynnat Malmös elever. Tack vare detta, och genom en allt effektivare skolförvaltning, har en större andel av kommunbidraget kunnat fördelas till skolnivån.

I början av 2010-talet, när grundskoleförvaltningen bildas, börjar antalet

grundskoleelever i Malmö att öka kraftigt. Mellan 2013 och 2021 ökar elevantalet med cirka 50 procent (11 500 elever), samtidigt som antalet anställda ökar med fler än 2 000. Tillsammans med skolkommunalråden får jag förmånen att inviga rekordmånga nya skolor.

Under hela denna tid är och förblir kompetensförsörjningen ett prioriterat område. Utan kompetenta medarbetare är det inte möjligt att nå resultat och likvärdighet i undervisningen. Hela landet lider av lärarbrist och personalomsättningen har tidvis varit hög även i Malmö. Detta till trots har Malmö stad i stort kunnat bibehålla andelen behöriga lärare på våra skolor.

Arbetet ger resultat

Under de drygt åtta år förvaltningen verkat har resultaten stadigt förbättrats. Ett stort fokus på just resultat kombinerat med höga förväntningar och tilltro till medarbetarnas förmåga bidrar starkt till utvecklingen. 2021 är 87 procent av Malmös niondeklassare behöriga för gymnasiestudier, jämfört med 79,3 procent 2013. Resultaten har således förbättrats, men fortfarande ser vi trots olika satsningar i förvaltningen inga förbättringar gällande segregationsproblematiken. Därför har Malmös skolor fortsatt större utmaningar relaterade till socioekonomiska problem, jämfört med nästan alla andra kommuner i landet.

Slutsatsen blir att vi i skolan kan göra mycket och ännu mer för att möta de kompensatoriska behoven våra elever har, men skolan kan inte ensam komma åt orsakerna till segregationen och utanförskapets dilemma. Här krävs natio-

Daorsa, 15 år, Malmö Montessoriskola Vad skulle du vilja att politiker na ändrade på din skola?

» Det finns en stor skillnad på hur olika skolor betygsätter beroende på områden, privat eller kommunal skola. Hur enkelt kontra svårt det är att nå ett betyg beror på vilken skola man går på. Detta bidrar till en typ av orättvisa senare när man ska välja gymnasieskola, där betygen är otroligt viktiga för att kunna komma in på sin drömskola. Hade politiker istället kunnat utveckla en gemensam plan på hur man kan arbeta mot den orättvisan hade det även hjälpt elevers stress och press.

nella förändringar som långsiktigt kan skapa likvärdiga förutsättningar för våra barn.

Denna text blir naturligtvis bara en kort beskrivning ur mitt perspektiv av grundskolans arbete de senaste åren, men jag hoppas ändå att den bidrar till en större insikt kring skolans förutsättningar och hur vi tänker och arbetar i våra skolor i Malmö. Våra skolor idag har många engagerade och kompetenta medarbetare som kommer att se till att den positiva utvecklingen fortsätter.

Skolan som kollektivt ansvar

Av Hanna Sjögren,
forskare vid Malmö universitet

”Mamma, jag vill lära mig urdu”. Denna önskan uttalas av min 7-åriga son, en eftermiddag när vi promenerar hem från skolan. Han går i första klass i den kommunala grundskolan närmast vårt hem i Malmö. Sonens bästa väns föräldrar har flyttat till Malmö från Sydasien. Min son vill lära sig de språk som hans vänner talar med sina föräldrar. Mångfalden i vår stad öppnar sig för honom genom möten med andra barn i skolan. För mig som förälder har det som borde vara ett gemensamt politiskt beslut om skolplacering blivit ett privat ställningstagande. Jag har genom skolvalet beslutat att mitt barn ska gå i en skola som speglar vår stads mångfald. Jag vill ge mitt barn en chans att möta barn som har en annan etnisk, kulturell, språklig och klassmässig bakgrund. Jag vill ge mitt barn en chans att förstå och lära känna mångfalden i hela sin stad. En sådan mötesplats ska den gemensamma skolan kunna vara, men etableringen av skolvalet har tvärtom bidragit till ökad segregering. Idag möts inte barn från olika hemförhållanden i tillräcklig utsträckning via skolan. Väldigt lite talar därför för att beslutet om skolplacering i Sverige generellt och Malmö i synnerhet bör läggas på enskilda föräldrar och vårdnadshavare. Det är dags att åter göra skolplacering till en fråga om kollektivt ansvar. Låt mig förklarar varför.

I Sverige har skolan historiskt sett varit en gemensam angelägenhet. I vårt land har synen på föräldrars ansvar för barns utbildning länge, och på goda grunder, lyst med sin frånvaro. Barnens utbildning är något vi gemensamt valt att bedriva inom en offentlig och demokratisk sfär. Detta ställningstagande

märks inte minst genom den närmast obefintliga utbredningen av hemskolning, vilket exempelvis är betydligt mer politiskt accepterat på andra sidan sundet, i vårt grannland Danmark.

Mot bakgrund av svensk utbildnings kollektiva karaktär kan den omfattande omstrukturerings av det svenska skolsystemet med införandet av skolval och friskolor under 1990-talet framstå som något förbluffande. En ny värdeskala lades som ett filter över det svenska utbildningsystemet, vilket medförande att barn och föräldrar snarare kom att betraktas som kunder på en skolmarknad, än som medborgare. Den här utvecklingen har bidragit till att den svenska skolan blivit oerhört segregerad och ojämlig.

Vid kalla krigets slut var det givetvis viktigt att markera att statens auktoritet inte fick bli allena rådande och inkräkta för mycket på individens frihet, något som präglade bristen på demokrati och mänskliga rättigheter i Sovjetunionen under större delen av 1900-talet. Frihet och demokrati kom under tiden som följde på kalla kriget att tolkas som individuella snarare än kollektiva rättigheter. Inom den svenska politiska kontexten menar vissa utbildningsforskare att det svenska parlamentariska systemet, parallellt med Socialdemokraternas försvagade politiska ställning nationellt, möjliggjorde den oerhört radikala omvandlingen av det svenska skolsystemet som fick sin början på 1990-talet. Högervändningen inom hela den politiska sfären var i det närmaste total, vilket även inkluderade Socialdemokraternas skolpolitik.

Ett tydligt exempel på denna ideologiska förskjutning mot individuell frihet och bort från kollektivt ansvar under de senaste decennierna är att föräldrarnas preferenser och val givits företräde vid placering till för- och grundskola i Sverige. Den här omvandlingen var långt ifrån unik för Sverige, men i vårt land har omstrukturerings varit mer radikal och gått betydligt snabbare än i andra länder. Föräldrars rätt att välja skola för sina barn stärktes och blev politiskt självklara i Sverige under 1990-talet. Den här förändringen innebar samtidigt att barns kollektiva rätt till en gemensam framtid via skolan försvagades.

I Malmö stad har man de senaste åren bestämt sig för att frånga begreppet skolval och istället tala om att vårdnadshavare får söka skola. Föräldrar i Malmö kan och ska söka skolor för sina barn, men att de har rätt att få gehör för sina preferenser är inte självklart. Politiker och förvaltning har insett att föräldrars val inte kan vara helt fritt. Det finns flera anledningar till det, men en

bieffekt av skolvalet är att konsekvenserna blivit alltför negativa sett till andra värden som skolan anses kunna bidra till. Ett viktigt exempel på ett sådant värde är skolans kompensatoriska uppdrag som innebär att barn som kommer från studieovana hem ska ges de förutsättningar som de behöver för att lyckas väl i skolan. En lyckad skolgång har mycket stor betydelse för en individs vidare hälsa och livskvalitet. Inte minst därför är barns rätt till utbildning en oerhört central rättighet i FN:s barnkonvention. Via rätten till utbildning ska varje barn ges förutsättningar att forma sina egna liv, oavsett hemförhållanden. Skolan kan öppna världen för barn. Alla barn bör få möjlighet att lära känna jämnåriga som kommer från familjer med radikalt olika hemförhållanden. Därmed lär framtida generationer känna och förstå vårt samhälles rika mångfald. Denna förståelse är lika viktigt för barn till föräldrar som är företagsledare, akademiker och konstnärer som för barn till flyktingar, arbetslösa och sjukskrivna. Utan mötet blir det svårare att bygga ett framtida samhälle där individer känner gemenskap och förståelse för varandra. Skolan utgör helt enkelt en kärninstitution för att lära sig respektera andra människors olikheter. Därefter kan en gemensam identitet av att vi alla hör hemma här, i Malmö, formars.

Verkligheten i Malmö idag är sådan att skolorna i staden är olika bra, sett till gymnasiebehörighet hos elever som går ut grundskolan. Föräldrar som har tid, ork och resurser att sätta sig in i statistiken väljer sällan skolor som anses mindre bra. Den här verkligheten bidrar till att barn som växer upp som den nya generationens malmöiter gör det i en oerhört segregerad stad där bostadsområde och hemförhållande blir avgörande för livskvaliteten. En både orättvis

Elma, 12 år, Gullviksskolan

Vad gör en bra skola till en bra skola?

» Bra elever, snälla lärare som lär ut, skolgårdar som inte bara har aktiviteter och ruschkanor för små barn.

Gillar du din skola?

Jag gillar skolan, men det är mycket bråk. Vikarierna har ingen koll.

Vad skulle du vilja ändra på din skola?

Bra lärare som tar tag i de elever som stör. Nu händer det inte mycket när det blir bråk.

och ohållbar stadsplanering är med och bidrar till att barnen i Malmö inte får tillräckliga möjligheter att möta barn från helt andra hemförhållanden än vad de själva har. På detta sätt fräntas barn möjligheten att skapa gemenskaper över etnicitets- och klassgränser.

Trots skollagens skrivningar om valfrihet är det mitt intryck att det finns det en politisk vilja att skapa en likvärdig skolgång för alla barn i Malmö. Skolan kan och bör ha en central roll i att skapa en känsla av kollektivt ansvar för vårt gemensamma samhälle, både idag och i framtiden. Att ge våra barn möjlighet att forma en gemensam identitet som den nya generationens malmöiter gör vi bäst genom att se skolan i Malmö som en gemensam angelägenhet.

Min son har lärt sig några ord urdu, och kan även ett antal ord på polska. Vi letar i studieförbundens kurskataloger efter språkkurser för barn. Några sådana finns inte. Vilken tur han då har som får möta världens språk och kulturer genom den kommunala skolan i Malmö.

Fritidspolitikerna har ordet

Idag hörs många röster som ropar på starkare statlig styrning av skolan. Det är på sätt och vis inte så konstigt. Många kan nog känna igen sig i känslan av förlorad kontroll, att skolsystemet blivit oöverblickbart och svårnavigerat. Vem ska avkrävas ansvar när något går fel? Och hur?

Idag lider svensk skola av glapp i styrkedjan, där ansvar och befogenheter inte hänger ihop. Förtroendevalda politiker ute i kommunerna har ansvar för att ge alla barn som bor där en trygg och bra utbildning. Som beskrivs i denna antologis sista kapitel, saknar man dock ofta de rätta verktygen för att axla det ansvaret fullt ut.

Av knappt 36 000 förtroendevalda politiker i Sveriges 290 kommuner är det bara fyra procent som är hel- eller deltidsvoderade. Resten är fritidspolitiker som sköter sina politiska uppdrag vid sidan av och ovanpå jobb eller studier. Som utan annan drivkraft än viljan att skapa ett bättre samhälle ägnar kvällar och helger åt att plöja handlingar, gå på möten och ta emot ris och ros från kommunens invånare. Deras perspektiv saknas inte sällan i den nationella debatten om skolan. Här följer därför tre korta texter från tre socialdemokratiska fritidspolitiker med ansvar för Malmö stads utbildningsnämnder: förskolenämnden, grundskolenämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden.

Rose-Marie Carlsson om att allt börjar i förskolan

Utvecklingen av Malmös förskoleverksamhet det senaste decenniet bär många likheter med den resa som Malmös grundskolor gjort. Precis som grundskolan har vi centraliserats i en professionell fackförvaltning, med större muskler och bättre förutsättningar att jobba för ökad likvärdighet i hela staden. Den snabba utbyggnadstakten av nya förskolor för att möta växande barnkullar har varit minst lika krävande och omvälvande. Jag vågar påstå att den positiva utveck-

lingen av resultaten i grundskolan aldrig varit möjlig, om vi inte samtidigt orkat hålla fokus på kvalitet och likvärdighet i förskolan.

Sedan många år är en av mina högst prioriterade frågor som förskolepolitiker att alla Malmöbarn ska få möjligheter att utvecklas i förskolan – även de som växer upp i familjer där kunskapen om förskolan som skolform, och vilken betydelse den kan ha för barnets utveckling, är låg.

För förskolan är på många sätt juvelen i den välfärdspolitiska kronan.

Barn som gått i förskola har bättre kognitiva och språkliga färdigheter och klarar sig bättre i grundskolan. Fler som gått i förskola fullföljer sina gymnasiestudier. De utbildar sig längre och har högre sysselsättning och högre lön i vuxen ålder. Allra mest gynnas barn till föräldrar med lägre utbildning och inkomst.

Med tanke på allt vi vet om förskolans positiva, jämlikhetsskapande effekter, är det ett stort problem att deltagandet fortsätter vara lägre bland de barn som skulle ha störst nytta av att gå där. I hela Sverige är det drygt 23 000 barn i åldern 3 till 5 år som inte är inskrivna i förskola – ungefär 6 procent av alla barn i den åldern. Av dem är 20 procent utrikes födda. Annorlunda uttryckt är inskrivningsgraden 83 procent bland utrikes födda barn jämfört med 95 procent bland de inrikes födda.

Mot den bakgrunden är det väldigt positivt att regeringen nyligen presenterat förslag om att alla kommuner ska bedriva uppsökande verksamhet, där man tar kontakt med vårdnadshavare till de barn som inte har en plats i förskolan och informerar om förskolans syfte och barnets rätt att gå där.

I Malmö har vi lång erfarenhet av sådana insatser. En av Malmökommissionens rekommendationer för att säkra en socialt hållbar utveckling i Malmö var att kartlägga och följa upp de barn som inte tog del av förskolans verksamhet. Sedan dess har vi testat, utvärderat och byggt vidare på ett antal olika metoder. En viktig nyckel har varit samverkan med idéburen sektor, bildningsförbund och andra aktörer. Med sitt breda kontaktnät når de ut på ett sätt som den kommunala förvaltningen kan ha svårt att lyckas med.

Det handlar till stor del om att hitta rätt arenor och sammanhang. Att vara där på Komvux samhällsorientering för nyanlända, eller när bildningsförbunden och kommunala SFI-lärare ger svenskkurser för föräldralediga på våra öppna förskolor.

Vi har under flera år arbetat med flerspråkiga lotsar på våra öppna förskolor och familjecentraler, ett samverkansprojekt med föreningen Yalla Trappan, Uppsala universitet och Svenska kyrkan. Genom det vi kallar "Öppen förskola på hjul" bedriver pedagogisk personal uppsökande arbete med lådcykel i områden där det antingen saknas en ordinarie öppen förskoleverksamhet eller där inskrivningsgraden i förskolan är lägre. Man har även besökt boenden för hemlösa barnfamiljer och Migrationsverkets boende.

Som socialdemokrat vill jag ha en förskola med mindre barngrupper, mer välutbildad personal med goda språkfärdigheter, och rätt till fler vistelsetimmar för alla barn – oavsett föräldrarnas sysselsättningsnivå. Men som kommunpolitiker är jag också högst medveten om de praktiska begränsningar som trots allt finns, och att allt inte går att göra samtidigt, genast.

Idag är den starkast begränsande faktorn utan tvekan bristen på utbildad personal. För att till exempel täcka det nationella rekryteringsbehovet av förskollärare till förskolan behöver drygt 41 400 examineras fram till 2035. Det är siffror vi dessvärre inte är i närheten av idag.

Inget är så viktigt för verksamhetens kvalitet som kompetenta barnskötare och förskolelärare. Alla de positiva effekter som den svenska förskolan visats ha, bygger på att den bemannas av välutbildad personal som ges goda förutsättningar att göra ett bra jobb. Klarar vi inte personalförsörjningen kommer förskolans jämlikhetsskapande kraft att minska och barnen från socioekonomiskt

Aram, 8 år, Gullvikskolan

Vad gör en bra skola till en bra skola?

» När man lär sig nya saker, får vänner och när man har snälla lärare så är det en bra skola.

Gillar du din skola?

Jag gillar min skola jättemycket för alla mina vänner går där och i samma klass som mig.

Vad skulle du vilja ändra på din skola?

Kanske att vi hade fått gå på flera utflykter och ha fler aktiviteter.

Vad skulle du vilja att politikererna ändrade på din skola?

Jag vet inte vad de kan göra.

svagare hem vara de som drabbas först. Med tiden blir resultatet fler elever som får svårt att klara grundskolan.

I Malmö minskar nu barnkullarna i förskoleålder för första gången på länge. Efter flera år av snabb utbyggnad ger det oss ett välkommet tillfälle att hämta andan och fokusera just på verksamhetens kvalitet, genom exempelvis kompetensutveckling och mindre barngrupper. Men vi kommer också att växla upp det uppsökande arbetet ytterligare. I en stad som vår tror jag att det finns få insatser som ger bättre utväxling per investerad skattekrona, både för individen och för staden som helhet, än att låta fler barn leka, lära och utvecklas i en förskola av hög kvalitet med kunnig personal.

Sanna Axelsson om skolan mitt i byn

Skolan existerar inte ett vakuum. Eleverna sitter inte i skolbänken som oskrivna blad. När vi talar om Malmös skolutveckling är det viktigt att komma ihåg att den är en del av en helhet, och resultatet av ett arbete som sker både innanför klassrummets väggar och utanför. Kampen för en jämlik skola börjar innan eleven ens sätter sin fot på skolan.

I Malmö är det en hel stad som tillsammans arbetar för att ge barn och unga bättre uppväxtvillkor och kompensera för socioekonomiska ojämlikheter. Vårt närmast unikt rika föreningsliv och civilsamhälle fyller en central roll och kompletterar den kommunala verksamheten. Som Malmökommissionen konstaterade fungerar kulturlivet och civilsamhället som ett sammanbindande kitt som väver ihop staden och bidrar till att stärka människors hälsa, delaktighet, tillit och känsla av sammanhållning.

Vi vet att inget påverkar ungas skolprestationer lika mycket som deras hemförhållanden. Det handlar ytterst om föräldrarnas utbildningsnivå och inkomst, som i sin tur påverkar allt från hur trångt du bor till vilka möjligheter du har att ägna dig åt utvecklande kultur- och fritidsaktiviteter. Malmös skolelever bor och får sin utbildning i en socioekonomiskt segregerad stad, där den befintliga bostadssegregationen förstärks av skolmarknadens systemfel. Skolans kompensatoriska uppdrag blir både viktigare och tyngre på vissa skolor än på andra. Men det blir också behovet av andra jämlikhetsskapande insatser som kompletterar och understödjer skolans.

En viktig sådan insats är allaktivitetshuset. I Malmö finns tre allaktivitets-

hus och ett fjärde ligger i startgroparna inför kommande läsår, 2022/2023. Det första startade på Lindängeskolan 2011. På allaktivitetshusen får boende i ett område själva ta initiativ till och leda gratis aktiviteter för barn, unga och vuxna. Verksamheten äger huvudsakligen rum i skolans lokaler efter skoltid på kvällar och helger, men anställda på allaktivitetshusen anordnar också rastaktiviteter och serverar frukost på morgnarna i samarbete med civilsamhällesorganisationer. Man tilldelades Brispriset 2013 som första kommunala verksamhet någonsin. Flickor och kvinnor i områdena har ökat sitt deltagande i fritidsaktiviteter och utgör hälften av deltagarna.

De positiva effekterna är många. På det mer övergripande planet handlar det mycket om de mer svärmätta värden som skapas i form av gemenskap, tillit och att vara eller ha en lokal förebild. Men skolorna med allaktivitetshus har också sett minskad skadegörelse, ökad trygghet och förbättrade kontakter med vårdnadshavare. Allaktivitetshusen avlastar skolan i de sociala delarna av uppdraget, så att rektor och lärare kan fokusera på det pedagogiska och det som händer i klassrummet. Det är ett oerhört viktigt bidrag i områden där skolans kompensatoriska funktion annars kan kännas övermäktig.

Det är inte alltid självklart eller enkelt för en skola att öppna sig utåt mot det kringliggande samhället. Att vara en skola "mitt i byn": en trygg samlingsplats inte bara för elever som går där utan för hela det omkringliggande området. Men allaktivitetshusen visar tydligt att vinsterna finns där, om än ibland på lite längre sikt. Jag är övertygad om att det kommer att krävas fler sådana gemensamma initiativ för att hålla i den positiva utvecklingen i våra skolor och öka likvärdigheten på riktigt. Med tanke på hur mycket i detta som påverkas av faktorer som ligger bortom skolans räckvidd, är det helt avgörande att hela Malmö samverkar och drar åt samma håll: kommunens olika verksamheter, föreningar och civilsamhälle, lokala näringsidkare och enskilda Malmöbor. Så bygger vi Malmö helt. Så skapar vi en jämlik skola där alla barn får lära och utvecklas.

Juan-Tadeo Espitia om att välja rätt

Svensk skola utmärks av sin strävan att undvika återvändsgränder. Liksom i andra länder tvingas elever med tiden till val som kommer att påverka deras framtid, men i det svenska skolsystemet erbjuds det möjligheter som gör att dessa val inte sätter gränser för deras kommande yrkesliv och ekonomiska

framtid. Den svenska vuxenutbildningen och de möjligheter den ger är någonting ganska enastående. Det finns oftast en andra chans.

I utbildningsvalet är goda råd dyra. Å ena sidan vill vi gärna säga till eleverna: följ ditt hjärta, gå på känsla, välj det du tycker om och motiveras av. Å andra sidan råder det ingen brist på statistik som visar hur mycket en fullgjord gymnasieutbildning betyder för en ung människas chanser att hävda sig på arbetsmarknaden. Ur det perspektivet verkar det viktigaste vara att välja ett program man kan fullfölja, så att man kommer ut i vuxenlivet med en examen i hand. Många Malmöungdomar skulle ha mycket att vinna på att välja ett yrkesprogram på gymnasiet – dels för att det ökar chanserna till en examen, men också på grund av vilka kompetenser som efterfrågas på arbetsmarknaden idag och framöver.

I en ny rapport från MUVAH (Malmöungdomars väg till arbete genom högre utbildning), en kunskapsallians mellan Malmö stad och Malmö universitet, talar siffrorna sitt tydliga språk. I en av de grupper som följts i studien hade de med en examen från ett yrkesprogram 17 (!) gånger så hög sannolikhet att ha ett jobb vid 26 års ålder, som gruppen utan gymnasiestudier. En yrkesutbildning är alltså så nära en säker biljett till ett jobb du kan komma.

Mot den bakgrunden är det problematiskt att inte fler söker sig till yrkesprogrammen. Vi vet att utmaningen är nationell, men ännu mer accentuerad i våra storstäder. Utifrån den kunskapen tror jag att vi måste bli bättre på att nå ut med kunskap om yrkesutbildningarnas möjligheter och fördelar. Ska fler unga Malmöbor ta en gymnasieexamen och etablera sig på arbetsmarknaden, måste vi bryta de begränsande normerna och föreställningarna kopplade till kön, klass och familjebakgrund.

Flera statliga utredningar och granskningar har konstaterat att studie- och yrkesvägledningen i både grund- och gymnasieskolan är eftersatt på flera sätt. Ett centralt problem verkar vara att vägledningen ofta blir lågt prioriterad i konkurrens med allt annat viktigt som måste hinnas med i skolan. Den begränsas ofta till enskilda satsningar alldeles inför gymnasievalet. Ska vi hjälpa eleverna att göra välgrundade val krävs det att studie- och yrkesvägledningen prioriteras högre och börjar redan i tidiga årskurser, men också att vägledningen ses som hela skolans ansvar och inte en enskild persons.

I Malmö har vi på senare år tagit stora kliv mot att fördjupa samverkan

mellan grund- och gymnasieskolan inom till exempel elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen. Vi lägger stor vikt vid samverkan kring elever med ett större behov av stöd och vägledning och arbetar för smidiga övergångar mellan skolformerna, hela vägen från förskola till vuxenutbildning.

Ska skolan vara en murbräcka mot klassamhället får valet av gymnasieprogram aldrig bli en återvändsgränd. Alla ska få både en andra och tredje chans att skola om sig, läsa upp och lära nytt.

Skolan och samhällsbygget

Av Roza Güclü Hedin,
riksdagsledamot från Dalarna

Jag föddes i Sverige och Uppsala som barn till två flyktingar. Vägen in i samhället var både lång och inte alldeles självklar. Jag växte upp i ett segregerat område, i Gottsunda. Där var husen många, lägenheterna trånga, arbetslösheten stor och väldigt många hade inte svenska som modersmål. Tidigt i skolan fick jag uppleva att framtidsutsikterna för sådana som jag inte var särskilt ljusa. De flesta av oss kom från tuffa uppväxtförhållanden och förutsättningarna var inte på vår sida. Ansvaret att förändra detta låg på oss: mig och min familj.

Familjen flyttade sedermera från Uppsala och jag började i en skola där jag var en av två med utländsk härkomst. Där fick jag erfara det som var ”svenskt” och hade svårt att passa in. Det påverkade min skolgång och hade det inte varit för de fantastiska lärare som såg mina behov och mina styrkor och inte gav upp om mig så hade jag inte klarat grundskolan med godkända betyg. Inte tagit stegen, inte utmanat mig själv och aldrig varit där jag är idag.

Ojämlighet och samhällsklyftor påverkar människors materiella livsvillkor. Den orättvisa som många upplever i vårt samhälle springer ur en känsla av att varken känna sig som en del av vårt gemensamma eller ges möjlighet att bli delaktig. Att jag valde att verka politiskt grundar sig i detta. Det är politikens främsta uppgift att ge människor förutsättningar att kunna förverkliga sina drömmar oavsett var du kommer ifrån, var du växer upp, vilken bakgrund du har eller vilka dina föräldrar är. För att nå framgång i det behöver skolan förändras och bli mer likvärdig. Den behöver ges möjligheter att möta varje barn, ha tid för dennes behov och vara ett stöd i dess undervisning. Men när skolan blir segregerad, arbetsklimatet tufft och utmaningarna upplevs som alltför stora, då ökar risken för att en hel generation lämnas efter.

Vårt avlånga land är stort. Utmaningarna och förutsättningarna i våra skolor är olika, precis som alla de barn som går där. Samtidigt utgår alla skolor från samma mål, formulerade i skollag och läroplaner. Hur väl skolorna lyckas leva upp till målen avgörs i huvudsak av hur skolan är organiserad, hur ledarskapet fungerar och resurserna fördelas, vilken elevsammansättning skolan har, hur många lärare som är behöriga samt personalens engagemang och förutsättningar. Som socialdemokratisk riksdagsledamot i utbildningsutskottet har jag mött många skolledare, lärare och kommunpolitiker. Jag har besökt både friskolor och kommunala skolor. Jag har besökt skolor i utsatta områden, skolor i välbärgade, välmående kommuner, och skolor på landsbygden. Det är vid dessa möten jag sett hur hårt skillnaderna slår.

Vi som jobbar med skolpolitik på det nationella planet tampas dagligen med de ideologiska frågorna. Det handlar om hur vi skapar en mer jämlik skola där resurserna fördelas efter behov. Vi socialdemokrater vill återta den demokratiska kontrollen över välfärden. Vi ser hur marknadiseringen motverkar de ambitioner och mål vi har för att uppnå en likvärdig skola. Idag premierar skolvals- och skolpengssystemet den fristående skola som sätter högst betyg och som är bäst på att segregera elevunderlaget. Vi ser hur vinstintresset gör elever olika ”lönsamma”. De elever man kan tjäna mest på är de med minst behov av stöd och hjälp. Marknadsföringen för att rekrytera de resursstarka eleverna till dessa skolor fokuserar på betyg, vilket skapar incitament för betygsinflation.

Under den socialdemokratiska regeringsperioden 2014–2022 har politiken från nationellt håll fokuserat på generella på välfärdssatsningar med ambitionen att rikta resurserna dit de gör mest nytta. Vi socialdemokrater tror att generella statsbidrag är det mest effektiva sättet att satsa på välfärden. Dessvärre får de generella satsningarna inte alltid den effekt som vi politiker på rikspanet hade önskat. Ibland beror det på att de lokala kommunpolitikerna väljer att prioritera annorlunda beroende på ideologisk grundsyn och värderingar. Därför har vi från nationellt håll vid flera tillfällen valt att bygga ut och rikta statsbidragen, något som många kommunpolitiker ogillar. Det är förstäeligt. Riktade statsbidrag har många nackdelar: de skiftar ofta från år till år och det blir inte hållbart för en kommun att göra långsiktiga investeringar när det inte är förutsägbart vilka resurser staten bidrar med. Ibland är de riktade statsbidragen dock befo-

gade, med tanke på att vi annars inte kan garantera att de når skolan och bidrar till den förändring vi vill se.

Jag har följt Malmös utveckling på håll. Det är ett gott exempel på hur ett enträget och målmedvetet arbete träffar rätt. Ansvariga politiker och tjänstepersoner har organiserat om för ökad likvärdighet, satsat på personalen och gjort särskilda satsningar riktade utifrån socioekonomiska behov. Men räcker det? Kan vi nationellt garantera en likvärdig skola för alla genom att hoppas att de lokala politikerna gör rätt?

Den politiska oppositionen i riksdagen söker svar utifrån sina politiska perspektiv. De fokuserar ofta på det egna ansvaret, på föräldrarnas förmåga, att mäta kunskap och sortera barn i olika grupper. Att lyckas i skolan är för dem snarare en fråga om moral, än betingat av de materiella livsvillkor människor lever under. Svaret på utmaningarna brukar handla om att införa fler administrativa pålagor, ställa högre krav, mer kontroll, säkerställa vad de kallar för ”konkurrensneutralitet” mellan olika huvudmän och öppna upp för ett mer splittrat system med olika aktörer som ska leverera tjänster och uppdrag.

De flesta internationella och nationella kunskapsmätningar visar att svenska elevers kunskaper har ökat i flertalet ämnen. Men mätningarna visar också på det som smärtar mest: att i Sverige spelar din familjs utbildningsnivå och bakgrund allt större roll för dina möjligheter att nå målen. Det är viktigt att lyfta skolans vidare roll i samhället, som är mer än att vara en tjänst på en marknad. Det är en viktig mötesplats för barn och unga med olika bakgrunder, en plats för bildning och utbildning som utgör den allra viktigaste grunden för vårt samhälles viktigaste tillgång, humankapitalet. På ett så centralt område måste politiken bygga på och styras utifrån fakta och vetenskap, inte ideologiska dogmer om den fria marknadens förträfflighet.

Det finns några särskilt avgörande frågor vi behöver söka lösningar på gemensamt. Det första är skolmarknaden. Socialdemokraterna har under lång tid varit väldigt kritiska till den extrema skolmarknad som skoningslöst drar isär svensk skola. För att kunna bryta skolegregationen och öka jämlikheten måste vi stoppa vinstjakten och begränsa marknadskrafterna. Syftet med att driva en skola får aldrig vara vinstintresset, utan ambitionen att ge alla elever en god utbildning och bildning. Det finns färdiga politiska förslag på bordet som skulle vara viktiga och nödvändiga steg i rätt riktning. Men då måste riksdagen

gens partier våga ta ansvar och bekänna färg. Vill de verkligen att alla barn i hela Sverige ska lyckas, inte bara de som har föräldrar som kan ta för sig, är informerade och etablerade i samhället?

Det andra är att en likvärdig skola förutsätter en rättvis skolpeng. För oss är det viktigt att göra skolpengen mer rättvis och kompensera kommuner för deras särskilda ansvar och merkostnader. Skolpengssystemet måste sluta missgynna kommunala huvudmän. Det är orimligt att friskolor får samma ersättning som kommunala skolor, trots att kommunala skolor har större ansvar genom sin lagstadgade skyldighet att garantera plats för alla elever och hantera demografiska förändringar över tid.

Det tredje är frågan om att bryta skolsegregationen. Det tror vi socialdemokrater att man kan åstadkomma genom att göra urvalsgrunderna tydligare, mer enhetliga och rättvisa. Kötid ska inte få användas som urvalskriterium, utan alla barn och unga ska ha samma chans att komma in på en skola som har fler sökande än platser. En allsidig social sammansättning av elever på en skola är viktigt för sammanhållningen. Men att elever med olika bakgrunder möts i skolan leder också till att de lär och utvecklas av varandra. Kamrateffekten skall inte underskattas, dels i sin betydelse för resultaten men också för arbetsmiljö och studiero för både lärare och elever.

Det finns delar av borgerligheten som faktiskt på allvar börjat diskutera dessa frågor. Kanske inte alla gånger för att de ser på problemen med skolmarknaden utan för att de värnar det fria skolvalet och den valfrihet som de anser att det levererar. Jag tror att deras försiktiga närmanden är ett uttryck för en oro att valfriheten annars kommer att vara hotad. Mitt budskap till dem är att vi socialdemokrater står upp för valfriheten, men är benhårda motståndare till skolmarknadens avarter.

Jag vill ändå tro att det finns öppningar för att i bredare politisk enighet

Nelson, 9 år, Sorgenfriskolan

Vad gör en bra skola till en bra skola?

Att personalen lyssnar på en och finns där för en.

Gillar du din skola?

Ja! Personalen är schysta, gör roliga och många aktiviteter med oss.

Vad hade du velat gjordes bättre?

Att köket förbättrades.

De kan inte ens hantera mjölken.

hantera frågan om vinst, åtminstone kopplat till de aktörer som brister i kvalitet och frågan om betygsinflation. Detsamma gäller frågan om offentlighet och krav på insyn samt att skärpa upp reglerna kring oseriösa aktörer. Jag upplever också att det många gånger finns en samsyn i att resurserna ska riktas till skolorna med tuffast utmaningar. Däremot finns det ingen seriös blocköverskridande diskussion om att i grunden angripa det skolmarknadssystem som är roten till de problem vi ser idag.

Utifrån de möten och besök jag gjort runt i landet upplever jag många gånger att alla som jobbar med utbildningspolitik hittar sina egna vägar, sina egna sätt att angripa problemen och hitta lösningarna. Det finns otaliga ambitiösa kommunpolitiker likt de i Malmö, som kämpar med att bryta skolsegregationen och ojämlikheten. Att säkerställa rätt kompetens, hitta behöriga lärare, samla professionen och olika yrkesgrupper för att stötta skolor och elever i deras viktiga arbete. Så kommer det fortsätta vara. Varje kommun, skola och elev är unik och fodrar olika lösningar. Men det vi på det nationella planet behöver nå samsyn kring är de viktiga frågorna på systemnivå.

Vi kan inte förutsätta och hoppas att Malmö, Falun eller Hagfors ska lösa problemen skapade av dagens dysfunktionella skolmarknadssystem. Vi måste bygga en skola som är kompensatorisk, stöttande och utvecklande. Vi behöver se skolan som en del av samhällsbygget, en gemensam angelägenhet som skapar delaktighet och gemenskap. I staden, på landet, i hela vackra Sverige.

Malmöungdomars väg till utbildning och arbete

Av Jonas Olofsson,
forskare vid Malmö universitet

Förhållandena i Malmö kopplat till ungas övergångar, utbildning och arbete har förändrats påtagligt under senare decennier. Stora kliv har tagits i riktning mot det mångkulturella kunskapssamhället. Den gamla industristaden framstår alltmer som en utbildningsstad. I åldersgruppen 20–24 år har andelen studerande ökat med 20 procentenheter sedan början av 1990-talet. Betydelsen av Malmö högskolas tillkomst år 1998 kan inte överskattas. Universitetet i Malmö underlättar övergången till högre utbildning för många i staden som traditionellt har varit underrepresenterade i gruppen eftergymnasialt studerande: unga med föräldrar som saknar akademisk utbildning och unga med utländsk bakgrund.

Men även om omvandlingen till ett kunskapssamhälle har gått framåt saknas inte utmaningar. De genomsnittliga disponibla inkomsterna är lägre och ojämnt fördelade. Den sociala segregationen följer tydliga socioekonomiska, geografiska och etniska mönster. Den stora andelen barn som växer upp i familjer under fattiga förhållanden talar för att mycket återstår att göra för att leva upp till målen kopplade till Agenda 2030. Även den stora andelen som inte fullföljer utbildning på grundläggande nivå bör uppmärksammas. Låg utbildning skapar överrisker för arbetslöshet, fattigdom och ohälsa.

Den låga sysselsättningsgraden är och har under lång tid varit ett bekymmer i Malmö och drabbar främst lågutbildade och personer med utländsk bakgrund. Arbetsmarknaden för dessa grupper är svagare än i andra delar av landet. Låg utbildning straffar sig hårdare i Malmö än på andra håll.

Gruppen som tillhör UVAS, det vill säga unga som varken arbetar eller studerar, är mycket stor i Malmö.

Inom ramen för en kunskapsallians mellan Malmö stad och Malmö universitet – *Malmöungdomars väg till arbetslivet genom högre utbildning (MUVAH)* – har en databas byggts upp med registerbaserade uppgifter om individer som gick i årskurs 4 till och med 9 i Malmös grundskolor år 2008. I databasen finns detaljerade uppgifter om ungdomarnas utbildningsval och utbildningsresultat liksom uppgifter om förvärvsarbete, förvärvsinkomster och sociala ersättningar och bidrag. Det finns också motsvarande uppgifter för ungdomarnas vårdnadshavare.

I det följande kommer några utmärkande drag gällande ungas övergångar från skola till arbetsliv synliggöras med utgångspunkt från en uppföljning av den yngsta av dessa årskullar: de som gick i fjärde klass i någon av grundskolorna i Malmö år 2008.

Fjärdeklassarnas övergångar till utbildning och arbete

Det stora flertalet av fjärdeklassarna var födda 1998 och var således 21 år gamla det sista uppföljningsåret, 2019. Majoriteten gick vidare till gymnasiet efter grundskolan, men det fanns en liten grupp som inte påbörjade gymnasiestudier. Av de elever som ingick i studien valde det stora flertalet högskoleförberedande program. En femtedel valde yrkesprogram och 8 procent gick något av introduktionsprogrammen, vilket alltså innebär att de inte var behöriga att studera på ett nationellt program. Utbildningsvalen skilde sig mellan könen. Flickor var betydligt mer benägna att välja högskoleförberedande program än pojkar. En högre andel av pojkarna valde yrkesprogram. En större andel av pojkarna var inte behöriga att studera på ett nationellt program och gick därför vidare till ett introduktionsprogram.

Vad påverkade utbildningsvalen?

Vad påverkade då utbildningsvalen förutom könstillhörighet? Individer med utländsk bakgrund utgjorde 44 procent av årskullen. Valen av utbildningsriktning skilde sig inte särskilt mycket mellan individer med inrikes bakgrund och utländsk bakgrund. Individerna med utländsk bakgrund var något under-

representerade på såväl yrkesprogram som högskoleförberedande program, men kraftigt överrepresenterade på introduktionsprogram.

Föräldrarnas utbildningsbakgrund var en viktigare faktor. Drygt sju av tio med minst en eftergymnasialt utbildad förälder valde ett högskoleförberedande program. Med två akademiskt utbildade föräldrar var oddsen för att välja en högskoleförberedande utbildning mer än 100 procent högre jämfört med individer som enbart hade en eller inga föräldrar med eftergymnasial utbildning.

Föräldrarnas sysselsättningsstatus och inkomstnivåer hade också betydelse för utbildningsvalet. En betydligt större andel av fjärdeklassarna som hade två förvärvsarbetande föräldrar valde högskoleförberedande program. Bland de fjärdeklassare som inte hade två förvärvsarbetande föräldrar var det tre gånger så många som gick vidare till studier på ett introduktionsprogram (12 procent jämfört med 4 procent).

Ju högre förvärvsinkomst föräldrarna hade år 2008, desto mer sannolikt var det att fjärdeklassarna studerade på ett högskoleförberedande program i gymnasiet. Fler i gruppen med föräldrar med låg förvärvsinkomst hade erfarenhet av studier på yrkesprogram och introduktionsprogram.

Utbildningsresultaten i gymnasieskolan

2019 var det 70 procent av årskullen som hade uppnått målen för en 3-årig gymnasieutbildning, det vill säga en gymnasieexamen eller motsvarande. Det var en högre andel flickor än pojkar som fullbordade en gymnasieutbildning.

Det var betydande skillnader i genomströmning mellan programmen. Precis som på nationell nivå var genomströmningen högst på de högskoleförbere-

Ernest, 7 år, Karlhögsskolan

Vad gör en bra skola till en bra skola?

En bra skola är en skola som inte är bråkig och där man får rast.

Gillar du din skola?

Ja, för jag har kompisar där och så får man en dator och rast. Jag gillar också lunchen.

Vad skulle du vilja ändra på din skola?

Jag skulle vilja ha en pool i skolan där man kan bada på sommaren.

dande programmen. Andelen som uppnådde utbildningsmålen var betydligt lägre på yrkesprogrammen. På de högskoleförberedande programmen hade 80 procent en gymnasieexamen eller motsvarande år 2019. Bland fjärdeklassarna som gått ett yrkesprogram utgjorde den andelen 60 procent, och bland dem som gått ett introduktionsprogram enbart 20 procent.

Vilka faktorer påverkade då sannolikheten för att ha uppnått kraven för en fullständig gymnasieutbildning år 2019, förutom könstillhörigheten?

Familjebakgrunden var helt naturligt av betydelse. 76 procent av fjärdeklassarna med inrikes bakgrund hade uppnått målen för en gymnasieutbildning år 2019 jämfört med 62 procent av dem med utländsk bakgrund.

Förvärvsarbete

Andelen förvärvsarbete 2019 för årskullen som helhet uppgick till 54 procent. Högst var andelen förvärvsarbete bland dem som gått ett yrkesprogram och lägst var andelen bland dem som följt ett introduktionsprogram. Bland dem som hade en bakgrund som gymnasielärlingar var sysselsättningsgraden särskilt hög, strax under 80 procent.

Många som gått ett högskoleförberedande program kombinerade studier med förvärvsarbete. Andelen förvärvsarbete var sex procentenheter lägre bland individer med utländsk bakgrund än bland individer med inrikes bakgrund. Särskilt låg, 45 procent, var andelen förvärvsarbete bland utrikes födda personer.

Dessa uppgifter omfattar samtliga individer i årskullen. Undantar man dem som studerade 2019 var andelen förvärvsarbete självklart högre, men kanske inte så mycket högre som man kunde förvänta sig. För hela populationen fjärdeklassare från 2008 uppgick då andelen förvärvsarbete till 62 procent.

Unga som varken arbetade eller studerade

Ett vanligt sätt att mäta andelen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) är att lägga en årlig inkomstgräns vid ett prisbasbelopp. År 2019 motsvarade ett prisbasbelopp 46 500 kronor. Knappt 48 procent bland fjärdeklassarna från 2008 hade 2019 en förvärvsinkomst som uppgick till maximalt ett prisbasbelopp. Från den gruppen exkluderas sedan de som var studerande. Då återstod

drygt 15 procent av årskullen. En större andel män än kvinnor ingick i UVAS-gruppen.

Personer med utländsk bakgrund ingick i högre utsträckning i UVAS än de med inrikes bakgrund, 17 procent jämfört med 14 procent. Bakom dessa skillnader dolde sig skilda socioekonomiska förutsättningar. Risken för att ingå i UVAS minskade avsevärt om man hade två förvärvsarbetande föräldrar och ökade betydligt om någon av föräldrarna uppbar arbetslöshetsrelaterad ersättning (inklusive ekonomiskt bistånd).

Störst inverkan på sannolikheten att ingå i UVAS hade emellertid utbildningsbakgrunden. Andelen som inte hade fullbordat en gymnasieutbildning och ingick i UVAS var flerdubbelt större jämfört med andelen bland dem som hade uppnått målen för ett nationellt program. Oddsen för att tillhöra UVAS var 80 procent högre för individer som inte fullbordat en gymnasieutbildning.

Jämfört med att ha studerat på ett introduktionsprogram hade både yrkesutbildade och de som gått ett högskoleförberedande program betydligt lägre odds för att ingå i UVAS 2019. Risken för att ingå i UVAS var lägst bland dem som gått en yrkesutbildning. Återigen måste emellertid den avgörande betydelsen av att ha fullbordat ett nationellt program betonas. 61 procent av dem som ingick i UVAS hade inte fullbordat en gymnasieutbildning. Lägst risk att ingå i UVAS hade följaktligen de som fullbordat ett yrkesprogram.

Slutkommentar

På svensk arbetsmarknad i stort liksom i Malmö råder brist på gymnasialt yrkesutbildad arbetskraft. Prognoserna talar för att den bristen kommer att förstärkas framöver. Det låga intresset för att välja yrkesutbildningar bidrar på så vis till kompetensförsörjnings- och matchningsproblem.

Elevernas utbildningsval efter grundskolan är tydligt relaterade till könstillhörighet, sociogeografisk och socioekonomisk bakgrund. Flickor väljer i högre grad än pojkar högskoleförberedande utbildning på gymnasiet. Detsamma gäller elever som har eftergymnasialt utbildade föräldrar. I storstadsregioner väljer en betydligt mindre andel av eleverna yrkesutbildning jämfört med elever från mer landsbygdspräglade regioner. Elevernas valmönster i Malmö är på många sätt representativt för storstadsregionerna.

Men det låga intresset för att välja yrkesutbildning utgör inte bara ett kom-

petensförsörjnings- och matchningsproblem. Valmönstret bidrar också till ökad social sårbarhet. Övergången från skola till arbetsliv blir mer utdragen och en betydande andel unga har också svårt att uppnå målen för utbildningen på gymnasial nivå. I Malmö är andelen unga med svag utbildningsbakgrund större jämfört med riksgenomsnittet. Låg utbildning straffar sig hårdare än på många andra håll i form av ökade arbetslöshetsrisker och låga inkomster. Andelen som tillhör gruppen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) är större, vilket bidrar till ett större beroende av sociala ersättningar och bidrag.

Även om andelen unga i utbildning har vuxit över tid finns det mer att göra. Det finns en potential för mer träffsäkra utbildningsval. Yrkesutbildningen i gymnasieskolan ger en relativt säker väg in i arbetslivet. Mot den bakgrunden är det ett bekymmer att så få väljer dessa utbildningar. En delförklaring är att många som annars skulle ha valt yrkesutbildning inte är behöriga för att studera på ett nationellt program. En annan förklaring är att informationen om yrkesutbildningens gynnsamma effekter inte når fram till unga och vårdnadshavare som står inför valet av gymnasieutbildning.

ELEVRÖSTER

Alma, 15 år, Malmö Montessoriskola Vad gör en bra skola till en bra skola?

Det som gör en skola till en bra skola är kontakten mellan eleverna och lärarna. Egentligen spelar det ingen större roll om själva byggnaden, det jag tycker är viktigt är kommunikationen mellan alla, det ska gå att lösa saker utan problem eller svårigheter.

Att vara lärare i Malmös skolor

Det jobbar nästan 6 500 personer i de kommunala grund- och grundsärskolorna i Malmö. Bland de tusentals anställda hittar vi många yrkesgrupper, men lärargruppen är den i särklass största. Utan lärare, ingen skola!

En kväll i januari samlade vi fyra lärare från fyra olika skolor i Malmö för ett samtal om deras syn på sitt arbete och vad som Malmös (och Sveriges) skolor behöver. Det blev ett samtal om att glimma i sitt arbete, om språk, segregation och olika skolors förutsättningar. Tack Lisa Persson från Rönnensskolan, Moa Danielsson från Lindängeskolan, Adija Skrijelj från Lindeborgsskolan och Hanna Nilsson från Stenkulaskolan för att ni tog er tid. Oscar Rauer modererade samtalet.

Moa: Det var ett väldigt aktivt val för mig att söka mig till Lindängen. Jag älskar Lindängen och eleverna. Det relationella arbetet är *huge* och det måste man kunna sätta gränser för, men det är också en fantastisk arbetsplats. Jag skulle inte vilja jobba på någon annan sorts skola.

Hanna: Vi glimmar på olika ställen. Vissa glimmar på vissa skolor, andra på andra. Man måste hitta det, var man glimmar som lärare. Gör man inte det måste man ändra på någonting.

Adija: Det du sa om det relationella är verkligen en av de viktigare sakerna för eleverna och personalen. Elevernas prestationer och allting grundar sig i en bra relation med sina lärare och lärare emellan, arbetslagen, samarbetet. Ja, relationerna överhuvudtaget. Det finns mycket

forskning på det. Det är verkligen A och O, redan från förskolan. Allt börjar där.

Moa: Jag tänker att förhållningssättet är så viktigt. Det är inte elevernas fel, det är vi i skolan som ska möta eleverna. Det är viktigt och det ligger inom det relationella: att det är skolan och omständigheterna som ska förändras, inte eleverna.

Adija: Ja, att vi inte ser *elevor med svårigheter* utan *elevor i svårigheter*. Lärmiljön måste sedan motsvara och möta elevernas behov, och det är ju någonting som måste ändras i lärmiljön om det inte passar. Många fortsätter att jobba på samma sätt fast man fått en ny grupp elever med andra behov. Det är ett problem.

Lisa: Jag ser faktiskt inte det så mycket på mitt jobb. Jag tycker nog att det har blivit bättre, många är beredda att förändras. Lösningen finns i att man jobbar nära varandra som lärare. Det är väldigt få lärare som sitter bara på egen kammare och inte samplanerar eller bedömer med andra.

Moa: Jag tycker att jag har sett en positiv förändring i Malmö, i alla fall där jag har jobbat. Ni vet hur folk säger ”eleverna var bättre förr”? Men nu tycker jag man lyfter nya förhållningssätt och tar diskussionen.

Adija: Men tyvärr lever den här kategoriska synen fortfarande. Den är djupt rotad. Men precis som du säger så vi är mer medvetna om att det är lärmiljön, vårt förhållningssätt och bemötande som ska stämma. Det är inte lätt att förändra utan kommer att ta tid.

Moa: Många kullerbyttor som ska göras!

Adija: Exakt!

Samtalet cirklar ett par vändor för att sedan återkomma till den stora frågan om det relationella arbetet i skolan och om det finns, eller borde finnas, gränser för det.

Hanna: Alltså, jag ser det som vårt andra uppdrag, förutom utbildningen. Vi

tog med alla våra elever till Folkets park och åkte skridskor på julavslutningen. Det var en elev som frågade ”måste man ha speciella skor på sig? Ska man snöra dom?” Det var många frågor som behövde redas ut. Och sen hade de så roligt! Och så förklarade jag, att detta kan de göra alldeles gratis, att man kan ta med sig sina föräldrar. En kollega till mig som har idrott med nyanlända tog med dem till fritidsbanken¹, bara för att visa dem att så här går det till!

- Moa:* Ja, jag ser det också som ett ansvar. Samtidigt kan vi inte ha hur mycket ansvar som helst heller. Jag blir lite matt ibland när jag tänker på det. Jag menar, det måste ju vara samhällets ansvar, alltså hela...
- Oscar:* Att skolan inte kan lösa allt.
- Moa:* Nej, det går ju inte.
- Adija:* Kompensera för allt.
- Moa:* Ja, men det går ju inte.
- Adija:* Fast skolan har den här kompensatoriska rollen, men...
- Moa:* Det relationella är såklart superviktigt, men vi får inte heller glömma bort att undervisningen är stommen. Och den måste fungera. Jag är helt för det du säger, men jag tycker att det är svårt... för när fan ska jag ha tid? Mina elever har ett kunskapstapp som ligger bakom och skvalpar, och så ska man liksom ut och åka skridskor mitt i det också? Vi skulle åka till Bokskogen en dag, sen började det spöregna så vi fick

**Eira, 10 år,
Gullviksskolan**

**Vad gör en bra skola till
en bra skola?**

» Bra elever, snälla
lärare, inget bråk, god
mat, bra lektioner....

**Gillar du din skola,
varför?**

Alla mina vänner går där.

**Vad skulle du vilja ändra
på din skola?**

Godare mat, bara det.

¹ Fritidsbanken är en ideell förening som finns i en tredjedel av Sveriges kommuner, där man utan kostnad kan låna begagnad utrustning för olika fritidsaktiviteter.

ställa in. Men samtalen med eleverna innan var så här: ”Vad är Bokskogen? Finns det böcker där?” Det visade sig att någon av dem inte hade varit utanför Malmö, någonsin.

Hanna: Jag var på teater med ett gäng elever. De var chockade över upplägget, att det är människor framför, ska de vara där? Ja, det är det som är teater sa jag. Det är så många saker som jag känner att jag vill kompensera dem för. Det är så mycket som de inte har upplevt.

Moa: Nu låter det som att jag slår in en öppen dörr här, men någonting jag tycker är viktigt som lärare är ändå undervisningen. Eleverna ska få komma till skolan och lära sig saker! Bygga relationer är viktigt men också att ställa jättehöga krav på dem. Genom kraven visar man att man tror på dem, även om de kommer från Lindängen. Att kompensera för allt, hela gapet, det är ju...

Adija: Det är inte lätt, nej.

Moa: Nej. Jag vet inte, ibland får man ju också tänka lite på sin egen arbetsmiljö. Att man kan vara för duktig på sitt jobb ibland, nästan. Det kan vara en ganska intensiv miljö att jobba i. Det är ju inte som att det är jättelugna lektioner alltid.

Lisa: Roliga!

Moa: Roliga, men det händer ganska mycket. Då är det bra att ha fokus på undervisning: här inne lär vi oss saker!

Samtalet börjar kretsa kring relationen mellan skolan, eleven och vårdnadshavaren, ett ämne som varit föremål för flera debatter på senare tid. Att någonting har förändrats så att man ser på relationen till skolan mer som ett kundförhållande där det ibland sker påtryckningar angående exempelvis betyg. Det mynnar ut i ett samtal och hur man sätter gränser i sitt eget klassrum.

Moa: Ja, kanske stämmer det generellt med ett mer utpräglat kundtänk mellan skolan och hemmet. Men just på våra skolor tror jag inte det.

Lisa: Vi har ju en väldigt nära relation med vårdnadshavarna. Vi hörs ofta, både på sms och mejl och telefon.

Hanna: Tvärtom upplever jag att föräldrar ofta är väldigt tacksamma. ”Tack för att du tar hand om mitt barn, tack för att står upp ibland när vi inte är där”. Då upplever jag mer att elever kan ha lite av det där tänket att ”får jag inte det här betyget ska jag byta skola”.

Alla instämmer mumlande.

Hanna: Jag upplever att eleverna har mer av ett kundtänk om sig själva.

Lisa: Jag håller med dig.

Moa: ”Varför fick jag bara ett D? Det är flera som säger att jag är jätte-
duktig.” Alltså... självförtroendet! Så kan det vara. Och att de själva
kanske inte ser sambandet mellan sin egen prestation och betyget
de får. Men jag tycker inte att det är ett stort problem. Däremot den
där händelsen nyligen med läraren på, var det Neptuniskolan? Som
blev filmad av sina elever. Det berörde mig ganska mycket. Ska man
behöva vara rädd för sådant?

Oscar: Nej, det är ju få andra som går med det över sig i sitt jobb.

Hanna: Jag har också läst och följt detta. Varenda kommentar man hittade på
sociala medier var folk som skrev ”Vilken bra lärare!”, ”En sådan här
lärare skulle alla skolor ha, för här är det någon som sätter ner foten”.
Och jag kan ändå känna att det känns skönt att... jag tolkar det som
någon slags opinion är för att vi ska få lov att agera i vårt klassrum.
Att folk tycker att det är bra att vi tar kontroll om det behövs.

Adjja: Jag tror att det är många som är osäkra på var den gränsen går, fak-
tiskt. Att lärare inte vågar sätta gränser i rädsla för att gå över dem, för
att det är så lätt hänt att det upplevs så. Då blir man osäker. Det bidrar
till den här miljön som finns på skolor idag. Men gränserna behövs.

Moa: Och eleverna gillar det. De gillar att ha det tydligt.

Adjja: Det är så roligt att möta elever som har slutat för några år sedan. Då

brukar de säga ”Du var sträng, det var jättebra.” De visste alltid att hos mig kunde man inte göra hur som helst. Vet de var gränsen går känner de sig trygga i det klassrummet. Där tillåter kanske inte läraren mobbning, att eleverna säger vad som helst eller behandlar varandra hur som helst. Det är en trygghet. Mina barn säger så om sina gamla lärare på Nydalaskolan också, ”Hon var bäst för hon var sträng.” De visste precis vad som gällde hos henne och därför kände de sig trygga.

Vad behövs, enligt lärarna, för att skolan ska bli mer likvärdig och bättre på att möta varje elev utifrån dennes behov?

Adija: Vi pratade ju mycket om det här med språkutveckling. Frågan är hur utvecklingen under pandemin med mycket distansundervisning kommer att påverka det. Jag hoppas att vi kommer att jobba mer med värdegrundsfrågor och relationell pedagogik framöver.

Lisa: Jag tänker på att vi måste göra något för integrationen, blandningen. Jag vet inte hur, men kanske handlar det om det fria skolvalet. Det måste gå att få en stabilitet och veta vilka elever som kommer att vara på ens skola nästa termin. Bara med de förutsättningarna kan vi bygga upp något systematiskt och hållbart över lång tid. Det är så viktigt, som du var inne på Hanna, att det är rätt personer som jobbar på rätt skola, som älskar att vara på just den skolan! Då krävs mer stabilitet, för annars kommer det bli en jättestor personalomsättning. Det gynnar inte någon.

Moa: Min oro ligger också i skolsegregationen och det fria skolvalet. Om man kollar inne i skolan så tror jag att man ska satsa på undervisningen. Rätt undervisning på rätt plats. Att öka kompetensen för att verkligen vara experter på sitt ämne. Och samtidigt jobba med värdegrundsfrågor och folkhälsobiten. Jag tror på, det låter så banalt, men jag tror på bättre skolmat, mer idrott på schemat. Jag tror på att en skola ska göra roliga saker och skapa bra traditioner, att man skapar en vi-känsla. Något som gör att man känner stolthet över skolan. Jag är också lite rädd för digitaliseringen – vilka verktyg ger vi våra

elever? Att göra skolarbete på samma grej som de håller på med Minecraft på, vad gör det för eleverna egentligen?

Lisa: Jag kom på en sak till där, med folkhälsan. Meningsfulla rastaktiviteter!

Moa: Ja, fritidshemmets utveckling!

Lisa: Både under skoltid och att elever har något meningsfullt efter skolan. Det kan skolorna behöva hjälp med.

Adjja: Det tycker jag att vi verkligen har på vår skola. Fritids har en fantastisk verksamhet. Mycket uteaktiviteter, mycket rörelse med organiserade aktiviteter.

Moa: Vi har ju allaktivitetshuset² hos oss. Det finns väl också på Hermodsdalskolan? Jag vet inte vad vi skulle göra utan dem! De elever som har behov av det blir verkligen engagerade, på olika sätt. Sen tror jag också att fritids inte får glömmas bort. Jag ser det själv på mitt eget barn, att fritids nästan är viktigare än vad själva lektionerna är. Att ha ett välfungerande fritidshem med struktur och aktiviteter. Barn är inte svåra. De behöver leka. De behöver hjälp att lära sig leka, för det är också inom leken man lär sig regler, sociala värdegrundsfrågor och sådant viktigt.

Adjja: Det avstannar någon gång när de går över till högstadiet. Sen försvinner det minnet helt.

Lisa: Och många av de elever som börjar högstadiet känns ju fortfarande så små. De behöver leka. Vår skola är inte byggd som en högstadieskola från början, så har vi en lekställning utanför. Den är fullproppad med barn hela tiden. Sjuor, åttor och nior som klättrar och åker rutschkana. De älskar det! De bara leker. De skulle aldrig själva önska en lekställning, men den är jättebra.

2 På allaktivitetshuset, som finns på tre av Malmös grundskolor, får boende i området område själva ta initiativ till och leda gratis kultur- och fritidsaktiviteter för barn, unga och vuxna. Verksamheten äger huvudsakligen rum i skolans lokaler efter skoltid på kvällar och helger.

Moa: Jag kom på en till sak. Att särskilt stöd och anpassningar i undervisningen kommer in så tidigt som möjligt. Det gör det inte riktigt idag.

Hanna: Jag har på något sätt landat i att utbildningen måste få kosta. Då finns inte utrymme för att företag ska tjäna pengar.

Moa: Nej!

Hanna: Jag kommer från ständigt budgetprat på mitt tidigare jobb på en fristående skola. ”Ni får inte köpa whiteboardpennor för att budgeten är överbelastad.” Så frågar någon ”Betyder det att vi ligger back?”. Men det visade sig att vi bara inte gick med tillräckligt mycket i vinst. Nu på Stenkula har jag färre elever och mindre undervisningstid. Jag kan göra ett bättre jobb. Jag mår bättre. Och för mig är den stora skillnaden att här får det kosta. Jag jobbar någonstans där det får lov att kosta att de här kidsen ska klara sig. Och jag hoppas verkligen att det är något som kommer upp mer på tapeten, att skattepengar inte kan gå till något annat än till våra barn. Det ligger mig väldigt varmt om hjärtat.

Lisa: Och om skolan får kosta pengar och ger barnen en bra utbildning, så sparar det ju ganska mycket jämfört med att släcka bränder när de blivit äldre.

Hanna: Vi kan inte slarva med det här nu. Det går inte. Det kommer inte bli bättre.

Oscar, 10 år, Sundsbroskolan

Vad gör en bra skola till en bra skola?

» Bra lärare och bra skolgård/lekplats.

Gillar du din skola?

Varför?

Jag har en bra lärare och många kompisar.

Vad skulle du vilja ändra på din skola alternativt vad tycker du politikerna ska ändra på din skola?

Jag tycker att dom som bestämmer ska göra att maten blir godare. Och att skolgården är roligare att vara på. Vår lekplats är tråkig.

Vägen framåt

Av Katrin Stjernfeldt Jammeh,
kommunstyrelsens ordförande i Malmö

För var och en som tar del av texterna i denna antologi blir det tydligt att Malmö grundskolor har många styrkor, men sannerligen inte heller saknar utmaningar.

Den socioekonomiska ojämlikheten är stor i Malmö. Det är därmed även behovet av en skola som förmår utjämna livschanser och bidrar till sammanhållning och gemenskap. I dag dras emellertid det svenska skolsystemet med en rad allvarliga strukturella brister, som samverkar för att dra skolan i helt motsatt riktning.

I inledningen delade vi vår övertygelse om att vi gjort, och gör, mycket rätt i Malmö skolor. Anders Malmqvist beskriver utförligt resan och de beslut som legat till grund för den i sitt inledande kapitel. I korthet kan det summeras med att vi drog ner på oändliga måldiskussioner och kraven på dokumentation och gjorde om den kommunala organisationen för att möta skolornas behov av stöd och utveckling genom centraliserade fackförvaltningar. Men vi höjde också skatten, öronmärkte pengarna till skolan och införde en tydligare och mer träffsäker metod för att fördela resurser utifrån behov.

En röd tråd har varit ambitionen att ge rektorer och skolpersonal bättre förutsättningar att göra sitt jobb. Om Malmö skolresa har något att lära resten av Skolsverige är det kanske detta: att ge professionen arbetsro och att undvika detaljstyrning.

För om det är en sak svensk skola har i överflöd, så är det styrning. Det kan tyckas motsägelsefullt i en tid då allt fler snarare verkar känna att samhället lider av för lite styrning; att vi saknar gemensamma verktyg för att påverka samhällsutvecklingen och våra egna liv. Att vardagen blivit mer oförutsägbar och, i förlängningen, mer otrygg. Men arvet från 1990-talets stora reformer är ett skolsystem där ansvar, makt och befogenheter inte hänger ihop. Det är

dessa glapp och skevheter i styrkedjan som måste åtgärdas. Skolan behöver inte styras mer, utan bättre.

För det första måste samhället återta den demokratiska kontrollen över skolan.

Som socialdemokrater kan vi aldrig acceptera en skola där valfriheten är större för vissa och snudd på obefintlig för andra. Där skolor kan välja elever som är lönsamma och välja bort elever med särskilda behov. Där skattepengar läcker ut i aktieägarnas fickor i stället för att stanna i klassrummen. Det räcker nu.

Marknadsstyrningen påverkar alla som verkar i skolan. Elever och föräldrar reduceras till kunder. Lärarrollen devalveras och allt mer tid måste läggas på administration och kontroll. Svensk skola skriker efter tillit. Men den tilliten är inte möjlig så länge konkurrens och vinst – snarare än elevernas behov – styr utvecklingen.

För det andra måste kommunerna få de verktyg och förutsättningar som krävs för att fullgöra sitt uppdrag och leva upp till skollagens intentioner om en likvärdig utbildning för alla barn.

För att bryta skolsegregationen behövs ett veto mot nyetableringar av fristående skolor och mer flexibla urvalsgrunder för antagning. I dagens system kan nya friskolor startas trots att det saknas elevunderlag, med affärsidén att locka resursstarka elever från närliggande kommunala skolor. Det driver på segregationen, dränerar den kommunala skolan på resurser och gör det omöjligt att planera en effektiv organisation som ger förutsättningar för lärarna att bedriva en bra undervisning.

För det tredje måste staten i högre grad än idag inrikta sin styrning och finansiering av skolväsendet på att skapa ökad likvärdighet i hela landet.

Vi behöver ett varaktigt resurstillskott till skolan som utjämnar skillnader i förutsättningar mellan kommuner. Det måste konstrueras på ett sätt som ger möjlighet att planera långsiktigt och arbeta ihållande för att möta lokala behov. Flera statliga utredningar har pekat på att det kompensatoriska inslaget i statens resursfördelning till skolan måste öka.

Dagens system med en individuell skolpeng behöver ses över, så att det

tar större hänsyn till skolornas fasta kostnader i form av till exempel personal och lokaler. Men det är också hög tid att sätta stopp för den överkompensation av fristående skolor som sker idag. Som kommun har vi ett ansvar för att ge alla barn som bor i Malmö en god utbildning nära hemmet. Vi måste också ha plats för att ta emot elever när en friskola plötsligt lägger ner. Det kräver en överkapacitet som kostar pengar. Fristående skolor, däremot, har inget av detta ansvar samtidigt som deras ersättning per elev är densamma. De får alltså betalt för ett ansvar som de inte har.

Vi kan inte vänta

Som kommun är vi skyldiga att garantera de strax över 30 000 elever som går i våra grundskolor just nu en god utbildning och trygg skolgång. Därför kommer vi att fortsätta göra allt vi kan för att mildra de negativa följderna av dagens marknadsskola med de medel som står till vårt förfogande. Inte minst handlar det om att motverka segregationen och dess negativa effekter på skolans likvärdighet, till exempel genom att:

- Bygga nya skolor på platser i staden där elever med olika bakgrund kan mötas.
- Fördela resurser kompensatoriskt, så att skolorna med störst utmaningar också får mer pengar och större utrymme för personalsatsningar.
- Förbättra elevhälsans förutsättningar att arbeta förebyggande, både lokalt på skolorna och genom satsningar på centrala stödfunktioner.
- Utveckla studie- och yrkesvägledningen, så att fler väljer ett gymnasiepro-

Noah, 13 år, Gottorpskolan

Vad gör en bra skola till en bra skola?

» Lärarna ska vara bra och maten ska vara god.

Gillar du din skola?

Jag gillar skolan för att mina kompisar är där och engelskan och tyskan är kul.

Vad tycker du politikererna ska ändra på din skola?

Jag tycker att maten borde bli bättre och godare. De vegetariska rätterna är konstiga. Och jag tycker att man borde få ha riktiga skolböcker i alla ämnen.

gram som både känns roligt och motiverande och ger bra möjligheter till jobb efter studenten. Normer och stereotypa föreställningar om yrkesval måste utmanas tidigt.

- Stärka det relationella och sociala arbetet på skolorna. Det behövs fler vuxna i skolan som kan ta ansvar för rastaktiviteter och relationen mellan hem och skola. Vi vill också fortsätta sprida den framgångsrika allaktivitetshusmodellen och främja andra initiativ som ger elever jämlik tillgång till meningsfulla kultur- och fritidsaktiviteter efter skoltid.
- Fördjupa samverkan mellan skolformerna. Det som sker i förskolan har betydelse för hur många Malmöungdomar som lyckas på gymnasiet. I synnerhet för elever med stort stödbehov är övergångarna mellan förskolan, grundskolan och gymnasiet kritiska punkter.

Vi har inga pigga idéer om att styra vad lärare ska syssla med i klassrummen. Det lämnar vi till proffsen. Men vi vet vad som krävs för att skapa goda förutsättningar. Malmös skolresa har bara börjat.

Våra författare

Katrin Stjernfeldt Jammeh är socialdemokrat och kommunstyrelsens ordförande i Malmö stad. Hon har tidigare varit skolkommunalråd och haft flera nationella uppdrag på skolområdet, bland annat som ledamot av regeringens Skolkommision 2015–2017 och som ansvarig för utredningen *Fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning* (U2021:01).

Joakim Sandell är socialdemokratisk riksdagsledamot från Malmö, ledamot av finansutskottet och ordförande för Socialdemokraterna i Malmö. Han har tidigare jobbat som lärare på John Bauer Gymnasiet.

Anders Malmqvist är tidigare grundskoledirektör i Malmö stad, där han dessförinnan haft flera chefsuppdrag på olika förvaltningar. Anders har en bakgrund som lärare och rektor.

Roza Güclü Hedin är socialdemokratisk riksdagsledamot från Dalarna och ledamot av riksdagens utbildningsutskott. Hon var tidigare oppositionsråd i Faluns kommun.

Rose-Marie Carlsson är socialdemokrat och ordförande i förskolenämnden i Malmö stad. Hon har tidigare arbetat som undersköterska på dialysen vid Skånes Universitetssjukhus i Malmö och har ett långt fackligt engagemang i Kommunal bakom sig.

Juan-Tadeo Espitia är socialdemokrat och ordförande i gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden i Malmö stad. Juan har jobbat i skolans värld i nästan 25 år, först som fritidspedagog och sedan en tid tillbaka som lärare. Han har också varit fackligt engagerad.

Hanna Sjögren är biträdande lektor vid fakulteten Lärande och samhälle på Malmö universitet. I sin forskning har hon framför allt intresserat sig för miljöfrågor i relation till utbildning och för implementering av utbildningspolicy. Hon sitter även i redaktionen för webbtidningen S.O.S – Skola och Samhälle.

Jonas Olofsson är professor vid fakulteten Hälsa och samhälle på Malmö universitet. Han har ägnat sin forskning åt välfärdspolitik, arbetsmarknads- och utbildningsfrågor, och genomfört åtskilliga studier om ungas etableringsförutsättningar. Jonas är också delaktig i MUVAH-plattformen, där Malmö stad och Malmö universitet tillsammans arbetar med frågor som rör Malmös ungas samsättning.

Moa Danielsson är lärare i svenska som andraspråk och SO på Lindängeskolan där hon har arbetat i fyra år. Tidigare har Moa arbetat inom förskolan.

Adija Skrijelj är förskolelärare och specialpedagog på Lindeborgsskolan där hon har arbetat i elva år, varav åtta i förskolan.

Hanna Nilsson är lärare i svenska som andraspråk och SO på Stenkulaskolan där hon har arbetat i ett år. Tidigare har Hanna arbetat som gymnasielärare på en fristående skola.

Lisa Persson är lärare i svenska som andraspråk på Rönnensskolan där hon har arbetat i tre år. Tidigare har Lisa arbetat på Kirsebergsskolan.

Malmö skolresa

– röster om en skola för alla

I den här antologin har Socialdemokraterna i Malmö samlat lärare, elever, politiker på nationell och kommunal nivå, tjänstepersoner och forskare för att låta dem ge sin bild av nuläget och de senaste tio årens utveckling i Malmö kommunala grundskolor.

Vi är övertygade om att vi gjort mycket rätt i Malmö. Det är med stolthet vi kan säga att vi ser en mångårig positiv resultatutveckling, där det i flera fall är skolorna med de svåraste förutsättningarna som tagit stora kliv. Samtidigt är det få kommuner som erfarit de negativa konsekvenserna av 1990-talets skolmarknadsreformer lika påtagligt som Malmö. De spänningar som har sin grund i de beslutna löper som en röd tråd genom antologin.

Vår förhoppning är att dessa texter tillsammans lyckas fånga åtminstone en del av allt det fantastiska, jobbiga, inspirerande och utmanande som händer varje dag i en av våra absolut viktigaste samhällsinstitutioner. Vi hoppas också att de ska väcka viljan till förändring. Därför avslutar vi antologin med att blicka framåt och berätta om vilka förändringar Socialdemokraterna i Malmö menar krävs för att svensk skola återigen ska bli en plats där elever med olika bakgrund får mötas, lära och utvecklas tillsammans.

ISBN 978-91-527-0104-1

9 789152 701041 >

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Socialdemokraterna
MALMÖ